

EBÜZZİYA TEVFİK'İN MEKTEB-İ SANAYİ MÜDÜRLÜĞÜNDEN UZAKLAŞTIRILMASI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Adnan AKGÜN*

Some Evaluations on Dismissal of Tevfik Fikret From The Directorate of Mekteb-i Sanayi

Abstract: "Ebüzziya Tevfik produced works in a variety of fields like plays, literary histories, biographies, criticisms, diaries, linguistic writings, and journals. This article concentrates on the years Ebüzziya had in Mekteb-i Sanayi, and based on documents, reveals the injustice done to him when he was removed from office due to his reformist actions."

Keywords: New Turkish Literature, Ebüzziya Tevfik, Mekteb-i Sanayi.

0. Giriş

Ebüzziya Tevfik'in Mekteb-i Sanayi müdürlüğünden uzaklaştırılmasıyla ilgili konuya ilk defa torunu Ziyad Ebüzziya değinmiş; onun bu görevinden aleyhine verilen jurnaller yüzünden alındığını, bir kaynağa dayandırmadan belirtmiştir (Ebüzziya 1977: 419). Yine Ebüzziya'nın, Mekteb-i Sanayi Avrupa'dan getirttiği çeşitli ders araçlarıyla zenginleştirerek modern bir sanat yuvası haline dönüştürdüğü ve bu faaliyeti çekemeyenlerin başında Baba Tahir'in bulunduğu, sonunda saraya verilen jurnallerin etkisi altında görevinden bir yıl içerisinde alındığı kaynak gösterilmeden iddia edilmiştir (Fahir 1983: 28). Ebüzziya'nın Mekteb-i Sanayie Avrupa'dan ders vermeleri için bazı sanatçıları getirtmesinin, okulda birtakım yenilikçi faaliyetler yapmasının aleyhine jurnal

*

Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

verilmesine ve müdürlükten alınmasına sebep olduğu görüşü de vardır (Ebüzziya 1994: 375-376).

Ebüzziya'nın Mekteb-i Sanayi müdürlüğüne atanması ve ayrılmasıyla ilgili, kaynaklarda 1892'den 1894'e (Sungu 1945: 268; Koçu 1968: 4880), 1891'den 1893'e (Tansel 1965: 101) ve Kasım 1891'den Aralık 1892'ye kadar görev yaptığı (Ebüzziya 1994: 375-376; Fahir 1983: 28; Gür 1998: 33) gibi birbirini tutmayan tarihler vardır.

Bu çalışmanın amacı Ebüzziya'nın gerek Mekteb-i Sanayi müdürlüğüne atanma ve ayrılma tarihlerini, gerekse bu görevden alınma gerekçelerini belgelere dayanarak açıklığa kavuşturmadır.

1. Mekteb-i Sanayi Müdürlüğüne Atanması

Ebüzziya, Padişaha yazdığı bazı arızalarla Mekteb-i Sanayi müdürlüğüne talip olduğunu ancak tayininin gecikmesinden duyduğu üzüntüyü belirtir. Ona göre bu atama mektebin yararına olacaktır. Eğer 6000 kuruşla mektep müdürlüğüne atanırsa, alacağı maaştan yüz misli yararlı olacağından şüphe duyulmamalıdır (Bilgegil 1980: 180). O zaten bu görevi hem ihtiyacından, hem de güzel sanatlara kabiliyeti olduğundan acaba ülkesine bir hizmeti olabilir mi diye istemektedir. Ayrıca on bir aydan beri de maaş alamamaktadır (Bilgegil 1980: 187).

Ebüzziya 26 Teşrinievvel 1306/7 Kasım 1890'da 3000 kuruş maaşla Mekteb-i Sanayi müdürlüğüne getirilir (Belge 1). Ebüzziya'nın Padişaha yazdığı bir arızadan, bu göreve getirilme öncesinde onun hakkında bazı jurnallerin verildiği anlaşılmaktadır. Londra'da basılan bir risalenin Ebüzziya'nın kaleminden çıktığı ve Avrupa'ya kaçacağı iddiaları üzerinde yoğunlaşan iddialar üzerine Padişah onu denemek için 100 altın ihsan eder. Ebüzziya arızasında bundan duyduğu üzüntüyü belirtir (Bilgegil 1980: 184-187). Ebüzziya bu görev sırasında Düyun-ı Umumiyye komiserliğinin kendisine verilmesi için istekte bulunmuşsa da kabul görmemiş ve bu göreve Mizancı Murad atanmıştır (Belge 2).

1.1. Mekteb-i Sanayi'in Durumu

Ebüzziya, Mekteb-i Sanayideki görevine başlar başlamaz bir arizayla okulun bulunduğu durum ve yapılması gereken düzenlemeleri 15 güne kadar sunacağını belirtir. Kendisinden önceki Mektep nazırı Süleyman Paşanın 800 kuruş mevcudu ve 17.000 lira borcu olan okulu dört yılda borçtan kurtararak 2000 lira kadar da alacağı olan bir kuruluş haline getirişini takdirle karşılar. Okulun gelirlerini şimdilik yeterli görmektedir. Hatta Padişahın, güvendiği birini beş on gün içinde Mektebe göndererek durumu anlamasını ve yine bir ay sonra o kişinin bir kez daha ziyaretini ister (Belge 3).

Ancak Ebüzziya 18 Teşrinisani 1306/30 Kasım 1890 tarihli raporunda, Mekteb-i Sanayi ürünlerinin sergilenmesi için Beşiktaş'ta bulunan vakıf dükkânlarından üç tanesinin tahliye ve tamir ettirilerek uygun bir bedelle okula kiralanması bildirilince mevcut durumun hiç de iyi olmadığını anlar.

Mekteb-i Sanayi'in bir iki seneden beri öğrencilerinin ürettiği sanayi ve uygulama eseri olan ürünler pek adi, hele marangozluk tekniği o derecede kötüdür ki Uzunçarşı ürünleriyle aralarındaki fark birinin beyaz, diğerinin boyalı veya cilâlı tahtadan ibaret olmasıdır. Bunlar da elbise dolabı, her türlü mimari üsluptan uzak iki kitaplık, gayet âdi mozayik taklidi çekme, üç dört parça âdi orta masası, bir de tarif edilmeyince ne olduğu anlaşılmayan bir yataktır. Marangozhanenin ürünleri yapılar da moloz ve kum nakline özgü olan tekerlekli el arabalarının bir göçmen marifetiyle üretilen gayet kaba bir türüyle, Maarif Nezaretinin ilkokullar için sipariş ettiği dülgere işi rahle ve sıralardır.

Mektebin sofasında bir çok masa, dolap, yazıhane gibi ceviz veya kaplama şeyler okulun kuruluşundan, Süleyman Paşa zamanına kadar gelen yönetimlerce yapılmış; zamanın, sıcaklık ve soğukluğun tesiriyle çarpılmak, çürümek, açılmak gibi arızalarından korunmadığı için koltukçu dükkânlarındaki ürünlerden daha aşağıdır. Bunların müzayede veya sermayesi bile hatıra getirilmeyerek elden çıkarılması gerekir.

İskemlehanede, yeşil hasırlı ceviz taklidi âdi sandalyelerle, Viyana taklidi yemek sandalyeleri ve taverna tipi âdi sigara sehpaları bulunmaktadır.

Demirhane ile dökümhane Süleyman Paşanın yönetiminde hiç çalışmamış, yalnız yakın zamanda askeriye için sipariş edilen elli adet eski tarz yangın tulumbasının ihtiyacı için boru gibi bazı ürünler döktürülmüştür.

Bunlardan başka mevcut sanatlar kunduracılık ve matbaacılıktır. Yapılan kunduralar haffaf işinden kaba piyasa ürünleri ve basım eserleri ise basit sahaf kitaplarındandır.

Süleyman Paşanın yönetiminin ürünleri diye Padişaha sunulan altı yedi kalem eşyadan dökme kanepeler, saksılık ve bir çift sandalye Mektebin kuruluşu sırasında müdür bulunan Edhem Paşanın ve Tophane müşiri Halil Paşanın gayretiyle yaptırılan eşyalardan kalanlardır. Mektepte kalıpları bile yoktur. Dama tahtasıyla tavla takımı da eski müdür miralay Hüsnü Bey zamanında Hâfız Behram Ağa tarafından ısmarlanıp da beğenilmemesi üzerine iade olunan dama ve tavlardır. Çeşitli zarf ve kâğıt konulmasına mahsus olan tahta mahfaza da Beyoğlu'ndan Raif Paşaca satın alınan ve Mektebe hediye edilen Avrupa malı ürünlerdir.

Ebüzziya'ya göre bundan çıkacak sonuç şudur: Mekteb-i Sanayide gerek Süleyman Paşa tarafından, gerekse ondan önceki yönetimlerin ürünlerinden sergilenmeye lâyık eşya bulunması bir yana, yirmi beş senelik bu önemli ku-

ruleş, sanayii bu kadar âdi dereceye indirmekten başka bir başarı gösterememiştir. Dolayısıyla dost ve düşmanın bunu bilmemesi için, ürün namına ne varsa hepsinin gizlenmesi gerekir. Marangozluk, demircilik ve makine bölümlerini ayırmak ve bir kısmı arızalanırsa, tamirini yapabilen pratisyen makinist yetiştirebilmek için marangozhaneyi Narlıyan'a, demirciliği meşhur Senak'a, makineciliği de yine bu konuda uzman birine vermek gerekir. İleride İstanbul'un en ünlü yerlerinde gereği kadar mağazalar açılarak Mekteb-i Sanayiın ürünleri iftiharla sergilenecektir. Ancak şimdilik bu sergileme şerefinden bir müddet mahrum kalınacaktır (Belge 4).

Ebüzziya'nın, görevde bulunduğu süre içerisinde, saraya zaman zaman Mekteb-i Sanayiın gereksinimlerine dair bazı raporlar sunduğu ve hükümetçe birtakım denetlemelerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim Mekteb-i Sanayiın ihtiyaçlarına, üretildiği iddia edilen ürünlerin görülmesine, harcamaların tedkikine ve okulun ilerlemesi için yapılması gerekenlere dair Bahriye İmalât ve İnşaat Nazırı Ferik Hüsnü Paşa müfettiş görevlendirilir (Belge 5). Yine bir süre sonra Mekteb-i Sanayi için Fransa'dan fen muavini sıfatıyla getirilen Mösyö Serupiyer'in okulun durumuyla, gereken yenilikler hakkında hazırladığı rapor Ebüzziya tarafından tercüme edilerek sunulur (Belge 6). Bunlar dışında Ebüzziya Padişaha sunduğu bir arızasında da; Mekteb-i Sanayiın demir, tahta ve maden ürünlerinin bütünü'nün Avrupa'nın en güzel fabrikalarıyla rekabet edebilecek düzeye ulaştığını, her birinden örnekleri yakında sunacağını, ayrıca cam sanatının okulda yerleşmesi halinde, Avrupa'ya karşı ciddi bir başarı sağlanacağını ifade eder (Belge 7).

1.2. Yolsuzluk Suçlamaları

Ebüzziya Mekteb-i Sanayi müdürlüğü sırasında ciddi suçlamalarla karşı karşıya kalmış ve soruşturmaya uğramıştır. Bu konuyla ilgili iddia, cevap ve kararlar şunlardır:

İddia 1. Teodos'tan dört kıta senetle kiraya sayılan ve bazı masraflara harcanmak üzere 70 Osmanlı altını, Mekteb veznesinden Avrupa'ya ısmarlanan eşya parası olarak bir kıta senetle 18 lira, gümrük ve navla sarf olunmak üzere yine bir kıta senetle 10 lira, Avrupa'ya sipariş edilen eşya nakliyesi için bir tacir namına iki kıta senetle 32.5 lira ve 20 lira toplam 150.5 lira zimmetine geçirdiği suçlaması.

Cevap: 70 lira Mektebin bazı siparişleriyle ihtiyaçları için ötedenberi bu gibi işlerde kendisinden para ve eşya istenilen ve sonradan kirasına sayılan Teodos'tan alınmış, ancak Mektepçe karışıklığa sebebiyet vermemek üzere bu meblağın harcandığı yeri belirten senetler Mektebe verilerek ele geçen bedellerinden alınan meblağ ödenmiştir. Ebüzziya buna dair kendi mührüyle verdiği battalnameyi ibraz eder. Dolayısıyla bu 70 lira sözkonusu olamayacaktır. 150.5

liranın üst tarafı olan 80.5 liradan 20 lirası ise Avrupa'ya ısmarlanan soba borularının deve boynu denilen dirseklerinin üretimine özgü makine için, peşin olarak senetle Freydmann vasıtasıyla komisyoncuya verilmiştir. Geri kalan 60.5 liranın da makbuzlarda yazıldığı gibi Mektebin satın alınan eşyasına sarf edilerek hesap kapatılmıştır. İki memur arasında tabii olan güvenden dolayı geçici senetler muhasebeden geri alınamamıştır. Dolayısıyla bunlar kendi zimmetine geçmemiştir. Durum muhasebeciden sorulduğunda anılan 70 liranın alacağı sayıldığı, Tevfik Beyefendinin gösterdiği battalnamenin verildiği 20 liranın da komisyoncuya peşin ödenerek anılan makine bedelinden ileride düşürüleceği öğrenilir. Dolayısıyla bu kısımlar hakkında töhmet sebebi herhangi bir husus yoktur.

Karar: Muhasebeci 60.5 liranın ise halen Ebüzziya'nın zimmetinde bulunduğunu iddia etmiştir. Ebüzziya bu meblağ hakkında savunmasını, yani Mektebe harcadığını onaylatacak deliller gösteremediği ve senetlerde alacağı icra edilecek eşyanın cins ve ismi anılmadığından -araştırmayla ve incelemeyle de gerçek anlaşılamayacağından- 60.5 lirayı ödemek zorundadır.

İddia 2. Mektep ürünlerinden olup Ebüzziya Tevfik'in satın aldığı eşya bedellerinden 18.000 küsür kuruş zimmetinde bulunduğu iddiası.

Cevap: Ebüzziya, elinde bulunan anbar memurunun bir kıta defteri gereğince evi için satın alıp sekizde birini henüz ödemediği eşyanın 10.600 kuruş olduğundan fazlasını kabul etmez. Bu miktar kanunen zimmet cezası gerektiren türden olmayıp, başkaları tarafından da Mektepten veresiye satın alınarak bedelleri sonradan ödenecek borç türündendir. Üstelik kendisi Mektepten maaş alması dolayısıyla oranın en sağlam müşterisidir. Başka şahıslara da bedelleri ileride alınmak üzere veresiye eşya satılmıştır. Alınan eşyalar dışarıda satılarak bedellerini zimmete geçirmek gibi bir maksada dayanmadığından, ev için satın alındığı onaylandığından, bedellerinin devlet malını zimmetine geçirmek sayılması kanunun maksadına uygun düşmeyecektir.

Karar: Ebüzziya'ya Mektepten kaç kuruşluk eşya almışsa karşılığını ödemesi tebliğ edilir. Mektebin kârı için veresiye mal satmayı önlemeye gayret etmesi gerekirken bunu bizzat yapması görevi ihmal ve ayrıca tenkid konusudur.

İddia 3. Mektebin ihtiyacı için satın alınan makine, diğer âlet edevat ve eşyalar ile erzakın her yerde geçerli olan münakaşa veya mukavele yani kanıtlanacak resmî evraka dayanmayarak satın alınması.

Cevap: Ebüzziya, Mektepte şimdiye kadar münakaşa yöntemiyle eşya ve erzak alınmadığından, kendisi zamanında da eski usule göre, belirlenen yerlerden gereği kadar eşya ve erzak alındığını, bunlara dair mazbatalarla muhasebeye teslim edildiğini ifade eder.

Karar: Satın almada en sağlam yol münakaşa ise de Mektepte önceden beri geçerli olmayan bu usule uygun hareket etmediğinden dolayı Ebüzziya'nın sorumlu tutulması adalete uygun değildir.

İddia 4. Mektep idare heyetini oluşturan idare memurlarının gerekli vasıfları taşımadıklarından, bilgisizliklerinden veya gerçeği değiştirmek için düzenledikleri ve mühürledikleri mazbatalar gereğince masraf kaydedilmesi durumu.

Karar: Mevcut memurlardan bilgileri yeterli olmayan veya güvenilmeyenlerin değiştirilmesi idari işlerle ilgilidir. Gerçek dışı mazbata verdikleri belirlemlerin sorumluluk taşıdıkları tabii olmakla beraber, meselenin ayrıca incelenmesine gerek yoktur.

İddia 5. Müdürlüğün yetkisi haricinde olup, izne gerek duyulan bazı faaliyetlere girişilmiş ve harcamalar adı geçen müdür tarafından bizzat yapılmıştır. Dahiliye müdürü Ali Beye Nafia ve Ticaret Nezaretinden izin alınmaksızın haziran başından itibaren müteferrika namıyla aylık 500 kuruş ödenmiştir. Ali Bey bu bakanlıkça 500 kuruş maaşla Dahiliye müdürlüğüne tayin edilmiştir. Maaş zammı için izne ihtiyaç vardır. Ancak yine izin alınmaksızın onun maaşına ayrıca 500 kuruş zam yapılması muhasebeye emredilmiş, muhasebenin bunun izne tabi olduğunu hatırlatması üzerine karar ertelenmiştir.

Cevap: Ebüzziya cevabında bu gibi zam ve maaş indiriminin Nafia ve Ticaret Nezaretine bildirilmeksizin yapıldığını belirtir. Ali Beyin memuriyeti için Nezaretten izin istenmesi ise tamamıyla selefi Hamid Beyin deniz subaylarından olmasından, yani azil ve atanması için Padişahın iradesine ihtiyaç bulunmasındandır.

Karar: 500 kuruş maaşla Nafia Nezaretinin izniyle atanan bir memura maaşı oranında müteferrika namıyla bir meblağ ödenmesi hususunda ve maaşına bir misli zam ilâvesinde Nezaretten izin alınması tabiidir. Mekteb-i Sanayi nizamnamesinin 38. maddesi bunu gerektirir. Böyle olduğu halde müdürlük tarafından böyle bir ödeme yapılması yolsuz bir davranıştır. Sadece Ali Beyin 500 kuruş ödenmesine dair verdiği dilekçeye dayanılarak bunun bir yazıyla muhasebeye emredilmesi ve burası tarafından da bir kayıt işlemi yaptırılmaması, bu işin uygulanış tarzında zihni tereddüte düşüren hususlar olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kanuna uygun olmayan bu sarfiyatın Ebüzziya'ya ödettilmesi gerekir.

İddia 6. Mekteb-i Sanayie Namık Bey takma adıyla Ebüzziya tarafından kendi evi için yaptırılan ve Mektebe 100 liraya mal olan iki kütüphaneye 20 lira ödenmesi hususu.

Cevap: Ebüzziya cevabında anılan kütüphanenin gerçekten Namık Bey tarafından sipariş edilerek tamamlanmasından sonra onun tarafından aldırıldı-

ğını, düşük kıymet iddiasının doğru olduğunu, ancak bunun imalathane ustası tarafından belirlendiğini tabiatıyla kendisinin sorumlu tutulamayacağını belirtir.

Karar: Namık Bey takma adını kullanarak kütüphaneleri sipariş ettiği iddiası, daha önce de evi için eşya yaptırdığından böyle bir ihtiyacı olmadığını göstermektedir. Kütüphanenin fiyatı ise usulüne uygun konulmuştur. Ayrıca satılan eşyaların üzerinden birçok zaman geçtiğinden tekrar takdir ve belirleme imkânsızdır. Ancak ilerisi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

İddia 7. Makine fennine ve kimyanın sanayie uygulanmasıyla sınaî çalışmalara dair üç risalenin tercüme masrafı olarak Mektep veznesinden Ahmet Rasim'e 500 kuruş verilmiş olduğu halde böyle bir eserin tercüme edildiğine dair Mektep yönetiminin bilgisi olmaması ve bu tarz kanuna aykırı masrafların Nezaretten izne muhtaç olduğu.

Cevap: Ebüzziya anılan meblağı Ahmet Rasim Beye verdiğini ancak henüz komisyonca program incelemeleri tamamlanamadığından okutturulacak eserin tercümesinin yapılamadığını ifade eder.

Karar: Ahmet Rasim Bey de çağrılarak bu mesele sorulduğunda parayı aldığını ve eserlerin tercümesi için emir beklediğini söylediğinden ortada sorumluluk getirecek bir durum yoktur.

İddia 8. Teslim olunduğu iddia edilen 1517 kuruşluk boyanın Mektep anbarına teslim olunmayıp adı geçen müdürün evine sarf edildiği.

Cevap: Mektebin idare memurları adı geçen boyaların Mektebi götürü olarak boyamayı üstlenen ustaya ücretine mahsuben alınıp verildiğini ve sonradan usta ile hesap görülerek sözü edilen meblağın tahakkuk eden alacaktan hesaplandığını belirtirler.

Karar: İlgili defterler incelendiğinde de durumun böyle olduğu görüldüğünden kanuna aykırı bir durum yoktur.

İddia 9. Mektep için 119 kuruşa satın alınan pirincin fiyatı çok pahalıdır.

Cevap: Mekteb-i Sultaniye lira 100 kuruş hesabıyla 75 kuruşa satın alınan pirinç Soruşturma Heyetinin incelemesi sonucu okul için alınanlarla aynı kalitededir. Dolayısıyla Mekteb-i Sanayiye alınan pirinçlerin de bu fiyattan satın alınması gerekir. Ayrıca devlet dairelerine satın alınacak eşyaların tartışılarak satın alınması şarttır. Oysa Mekteb-i Sanayi'in kuruluşundan beri bu usule uyulmamış ve anılan pirinçlerin örnekleri önceden bilirkişiye incelenilip fiyat takdiri yapılmamıştır. Şimdi ise gerçek fiyatını belirlemek imkânsızdır. İnceleme Komisyonunun sathi incelemesi de gerçeği belirlemeye yeterli değildir.

Karar: Pirinçlerin Galata'daki Kooperatif mağazasından alındığına dair bilgiler bulunduğundan bu meselede sorumluluk getirir bir hal görülmemiştir.

İddia 10. Müdüriyet odası için önceden satın alınan yazıhanenin değiştirilmesi için 1000 kuruş verildiği halde yazıhanenin değiştirilmediği.

Cevap: Bu konuyla ilgili Mektep memurlarının bütünü yazıhanenin değiştirildiğini ifade etmiş ve değiştiren Narelyan Efendi de anılan meblağı aldığını gösteren senedi vermiştir.

Karar: Sorumluluk gerektirir bir durum yoktur.

İddia 11. Nakliyat masraflarıyla birlikte Mektebe 12000 franka malolan birtakım makinelerin gerçek değeri, anılan miktardan pek aşağıdır.

Karar: Makinelerin kıymetinin belirlenmesi için verilen mütalaaname üzerine, durum Nafia Nezaretine havale edilerek, Bahriye Nezareti ile Top-hane-i Âmire müşiriyetinden tayin olunan dört zat makineleri incelemiş ve verdikleri raporda hepsinin nakliye masrafları da dahil 160 İngiliz lirasına satın alınabileceğini belirtmişlerdir ki bu da yaklaşık 4000 franktır. Bu kadar fark dikkat çekicidir ve adı geçen müdürün sorumluluğundadır.

Görüldüğü gibi Ebüzziya bu raporla kendisine isnat edilen suçların bir kısmından kurtulursa da Mekteb-i Sanayie ait bazı masraflar için alınıp sarfını göstermediği 60.5 lira ile Dahiliye Müdürü Ali Beye yaptığı maaş zammı ve müteferrika şeklinde verdiği paranın kendisinden tazmini kararlaştırılır. Ebüzziya fahiş fiyatla satın alınan makinelerden dolayı da sorumlu tutulur. Soruşturma raporunun sonunda Mekteb-i Sanayiın yeterli derecede iyi yönetilmediği ve doğru bir yönetim oluşmadıkça diğer sebeplerin yararının görülemeyeceği belirtilir. Ayrıca bazı satın alma ve muamelelerdeki yolsuzlukların tevlinin mümkün olabileceği, yalnız yukarıda belirtilen hususların müdüre sorumluluk getirdiği tekrarlanır (Belge 8).

Ebüzziya'ya bu soruşturma sonunda görülen ihmal ve zimmet suçundan dolayı ne şekilde davranılması gerektiği sadaretçe sorulur (Belge 9). Ebüzziya 29 Eylül 1309/11 Ekim 1893'te bu görevinden ayrılır (Bilgegil 1980: 207). Bu konuda yapılan yazışmaların birinde Ebüzziya'nın Mekteb-i Sanayiden sadaret tarafından alındığı, ancak sonradan Padişahın, sızlanmasın diyerek onun Ziraat ve Orman ve Maadin nâzırı Selim Efendinin yönetiminde memuriyette bırakması iradesi hatırlatılır. Ancak Ebüzziya memuriyetten afv edildiği ve maaşını buradan almaya devam edeceğini öğrendiğinden bu defa Şura-yı Devlet üyeliğinin verilmesini ister. Sadaret de, Padişahın Ebüzziya'nın bu arzasına olumlu bularak onun ya Şura-yı Devlete, ya da bir başka memuriyete tayinini istemesi karşısında ne yapacağını bilemez. Sadarettten yazılan yazıyla saraydan bir gün önce Mekteb-i Sultanide kalsın ve ertesi gün Şura-yı Devlet ya da başka bir memuriyete atansın iradelerinden hangisinin Ebüzziya'ya tebliğ edilmesi gerektiği sorulur (Belge 10). Yine sadaret 14 Rebiülevvel 1311/25 Ekim 1893 tarihli yazıyla Ebüzziya'nın Şura-yı Devlete atanması hususunu saraya arz ederse de, alınan cevap bu tayinden vazgeçilerek onun Kütüphane-i Umuminin düzen-

lenmesine aynı maaşla atanması kararıdır (Belge 11). Bu kararın alınmasına Ebüzziya'nın Şura-yı Devlet üyeliğinden memnun olmayacağı ve kendisinden kütüphanede daha çok yararlanılabileceği sebep gösterilir. (Bilgegil 1980: 200). Bu sebeplerden birincisinin doğru olmadığı, Ebüzziya'nın Şura-yı Devlet üyeliğini isteyen arizalarının bulunmasından anlaşılmaktadır. Ebüzziya, 17 Teşrinievvel 1309/29 Ekim 1893'de 3000 kuruş maaşla Kütüphane-i Umumi-nin düzenlenmesine (Belge 12), 18 Kânümevvel 1309/30 Aralık 1893'da ise, 3000 kuruşla Şura-yı Devlet üyeliğine atanır (Belge 13).

Burada dikkat çekici olan husus, soruşturma sonunda zimmet suçu işlediği ve sorumlu tutularak sadaretle görevden uzaklaştırılan Ebüzziya'nın Padişah tarafından kısa zaman içerisinde devletin en üst görevlerinden birine getirilmesidir. Bu sırada yapılan yazışmalar saray ile sadaret arasında var olan görüş ayrılığını açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim II. Abdülhamid ile ilgili yapılan bütün çalışmalarda 1890'lı yıllardan sonra Padişahın Bâbıali bürokratlarına güvenmeyerek Bâbıali'yi devre dışı bıraktığı görüşüne işaret edilmektedir (Akyıldız 1999: 287). Ayrıca Padişahın Kütüphane-i Umumi memurluğunu dahi yeterli görmeyerek Ebüzziya'yı bir ay içinde Şura-yı Devlete ataması ona yöneltilen suçlamaları pek de haklı bulmadığını düşündürmektedir. Bunun dışında Ebüzziya'nın, müdürlükten alındıktan bir gün sonra, bir bakanın gözetiminde görevinde bırakılmasını dahi kabul etmeyerek Şura-yı Devlet üyeliği gibi üst düzey bir memuriyeti istemesi, onun en azından bu dönemde, Padişahla olan yakınlığına açık bir delildir.

2. Sonuç

Bu araştırmanın sonunda Ebüzziya'nın Mekteb-i Sultani müdürlüğünde 7 Kasım 1890'dan 11 Ekim 1893'e kadar görev yaptığı belirlenmiştir. Ebüzziya'nın görevinden aleyhine verilen jurnaller yüzünden ve haksız yere alındığı önyargısının ise doğru olmadığı anlaşılmıştır. Zira Ebüzziya'nın göreviyle ilgili ciddi ihmalleri ve bazı yolsuz davranışları görülmektedir.

BELGELER

(1)

Yıldız Saray-ı Hümayunu

Başkitabet Dairesi

Mekteb-i Sanayie nezaret etmekte bulunan bahriye ferikânından ve Teftiş-i Askeri Komisyon-ı âlisi azâsından Süleyman Paşa Hazretlerinin saye-i maali-vaye-i hazret-i Padişahide inşası mukarrer olan Darülacezenin iane ve inşaat komisyonları azâlığına memuriyeti ve Mekteb-i Sanayi müdüriyetine dahi kemafi's-sabık Ticaret Nezaret-i celilesinin taht-ı nezaretinde olmak üzere üç bin kuruş maaşla Ebüzziya Tevfik Beyefendi Hazretlerinin tayini mukteza-yı irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahiden olmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

fi 24 Rebiülevvel sene 308 fi 26 Teşrin-i evvel sene 306/7 Kasım 1890

Ser-kâtib-i hazret-i şehriyari

Süreyya

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade-Dahiliye: 93928)

(2)

Yıldız Saray-ı Hümayunu

Başkitabet Dairesi

Düyun-ı Umumiye komiserliğinin tevcihi istidasına dair Ebüzziya Tevfik Bey tarafından atebe-i ulya-yı mülukâneye ref u takdim olunmuş olan arıza ber-mantuk-ı emr ü ferman hazret-i hilâfet-penahi mahremane olarak leffen irsal-su-yı sâmi-i sadaret-penahileri kılındı. Mütalaasından malum-ı sami-i fahimaneleri buyurulacağı üzere mezkûr komiserliğe Murad beyin tayini hakkında şeref-sadır olan irade-i seniyye-i mülukânenin teahhur-ı icrası birtakım kıyl ü kale badi olmakta olup mir-i mumaileyhin ehliyeti ise bu işe kâfi görünerek şayet vazife-i memuresini hüsn-i ifa edemeyecek olur ise ileride tebdili mümkün olacağından bu babda tekevvün eden kıyl ü kale ve ricat-i vâkıya nihayet verilmiş olmak için mumaileyh Murad Beyin zikr olunana komiserliğe memuriyeti hakkındaki irade-i seniyye-i mülukânenin icrasıyla keyfiyetin yarınki gazetelerle ilân ve Murad Beyin tehir-i memuriyetiyle komiserliğe Mazhar Beyin tayini münasip görünmekte olduğuna dair tezkire-i maruza-i sadaret-penahileri zat-ı şevket-simat efendi hazretlerince şakk u imha edildiği gibi işbu tezkire-i mahremane-i çakerinin dahi taraf-ı sami-i fahimanelerinden imha edilmesi şeref-sadır olan irade-i seniyye-i sadaret-penahi iktiza-yı celilinden bulunmuş olmağla ve müşarünileyh Tevfik Beyin mara'z-zikr arızasının bade'l-mütalaa iadesi cümle-i emr ü ferman-ı cenab-ı şehinşahiden bulunmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

fi 25 Şaban sene 308 fi 23 Mart sene 307/4 Nisan 1891

Serkâtib-i hazret-i şehriyari

Bende

Süreyya

Tezkire-i hususiye

Ebüzziya Tevfik Efendinin arıza-i maruzası mütalaa olunarak leffen iade-i isra ve ol babda şeref-müteallik buyurulan irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahinin hükm-i münifi icra olunmağla atebe-i ulya-yı mülukâneye arz-ı temennadır efendim.

(BOA, Yıldız Esas Evrakı, Dosya Nr. 86-4, Gömlek Nr. 312).

(3)

Cenab-ı Hakk'ın tevkifatına ve veliyy-i nimet efendimizin teveccühât-ı muvaffakiyet-âyâtına istinaden dünkü gün hizmet-i kemteraneme ibtida eylerim. Mektebin el-yevm bulunduğ hal ile muhtaç olduğu ıslahatı bi't-tedkik onbeş güne kadar hâk-i pâ-yı şâhânelerine arz ederim.

Şurası muhakkaktır ki Süleyman Paşa kulları mektebe maddeten pek büyük hizmet etmiş. Sekiz yüz kuruş mevcudu on yedi bin lira borcu olan bir mektebi dört senede borçtan kurtarmış. Şimdi mektebin bir para borcu yok. İki bin lira kadar matlubu var. Varidatı da şimdiki haline kâfidir.

Hâk-ı pâ-yı şâhânelerine yüzümü gözümü sürerek şurasını istirham ederim ki sözüne itimad-ı hümayunları olan bir bendelerini şu beş on gün zarfında mektebe izam buyurun. Her

şeyi görsün. Yine o bendelerini altı ay sonra izam buyurmalarını kulunuz istida edeceğim. Ferman.

Abd-i sâdıkları

Ebüzziya Tevfik

(BOA, Ali Fuad Türkgeldi Evrakı, Dosya Nr. 15, Belge Nr. 294).

(4)

Mâbeyn-i Hümayun Cenab-ı Mülukâne Başkitabet-i Celilesine

Maruz-ı bendeleridir

Mekteb-i Sanayi mamulâtının teşhiri için Beşiktaş'ta kâin vakf-ı akaret-i seniyyeden üç dükkânın tahliye ve tamir ettirilerek münasip bir bedel ile Mekteb-i Sanayie icarı iradat-ı seniyye-i hazret-i hilâfet-penahi mantuk-i münifinden bulunduğu fi 14 Rebiü'l-ahir sene 308/27 Kasım 1890 tarihli tezkire-i aliyye-i cenab-ı kitabet-penahilerinde emr ü işar buyurulmuştur. Mekteb-i Sanayiın bir iki senedenberi şakirdana talim ettiği sanayi ve o talimin eser-i tatbikatı olan mamulat pek adi şeyler olarak hele marangozluk o derece bayağılaştırılmıştır ki Uzunçarşılı mamulâtıyla beylerindeki fark birinin beyaz ve diğerinin boyalı veya cilâli tahtadan ibaret olmasından ibarettir. Bunlar da bir elbise dolabı ile her türlü üslub-ı mimariden âri iki kitapخانه ve gayet âdi mozayik taklidi çekme ile üç dört parça bayağı orta masası ve bir de tarif olunmayınca ne olduğu anlaşılmaz bir serirdir. Bunlar ise enfes mamulât olmak üzere nihade-i mevki-i teşhir olmuştur.

Marangozhanenin mamulât-ı hazırasına gelince yapılarda moloz ve kum nakline mahsus olan bir tekerlekli el arabalarının bir muhacir marifetiyle imal ettirilen gayet kaba bir neviyle Maarif-i Umumiye Nezaret-i Celilesinin mekâtib-i ibtidaiye için sipariş ettiği dülger işi rahle ve sıralardır.

Filhakika mektebin sofasında bir hayli masa, dolap, yazıhane gibi ceviz veya kaplama şeyler var ise de bunlar da kâmilin mektebin bidayet-i tesisinden Süleyman Paşa Hazretlerinin zaman-ı nezaretlerine gelinceye kadar olan idareler vaktinde yapılmış ve mürur-ı zaman ve tesir-i hararet ve büredetle çarpılmak, çürümek ve açılmak gibi avarızdan masun bulunmadığı cihetle elyevm koltukçu dükkânlarındaki esas-ı müstameleden daha dîn bir şekil ve suret almıştır ki bunları müzayedede tarikiyle ve hatta sermayesini tutturmağı hatıra bile getirilmeyerek Mektep elden çıkarmağa muvaffak olursa bir eser-i bahtiyari addolunabilir.

Paşa-yı müşarünileyhin tesisatından olmak üzere bir de iskemlethane vardır ki o da yeşil hasırlı ceviz taklidi âdi sandalilerle hızran elyafından şebike tarzında vurulan Viyana taklidi yemek sandalileri ve taverna işi âdi sigara sehpalardır.

Demirhane ile dökümhane ve hızar makinesi müşarünileyhin zaman-ı idaresinde hiç işlememiş ve yalnız geçende levazım-ı askeriye idaresinden sipariş edilen elli kıta kâr-ı kadim harik tulumbasının lâzimesiyçün boru gibi bazı edevat döktürülmüştür. Bunlardan mada mevcut olan sanatlar kunduracılık ve matbaacılık olarak yapılan kunduralar haffaf işinden ve âsâr-ı tabiye ise âdi sahıf kitabından ibarettir.

Vâkıa mukaddema Paşa-yı müşarünileyhin (zaman-ı idaresi mamulâtı) namına olarak atebe-i ulya-yı hazret-i veliyyü'-niamiye altı yedi kalem eşya ref ü takdim kılınmış ise de bunlardan dökme kanape ve saksılık ile bir çift sandali Mektebin hin-i tesisinde müdür bulunan Edhem Paşanın gayreti ve Tophana müşiri Halil Paşa merhumun inzıam-ı himmetiyle isaga ettirilen eşya bakiyyatından olarak Mektepte elyevm kalıpları bile bulunmamakta ve dama tah-tasıyla tavla takımı dahi müdür-i sabık miralay Hüsnü Beyin zaman-ı idaresinde

Dârüssaaadetü'ş-şerife ağası merhum Hafız Behram Ağa tarafından ısmarlanıp da beğenilmesi üzerine iade olunan dama ve tavla olduğu gibi kıtaat-ı muhtelifede zarf ve kâğıt vazına mahsus olan tahta mahfaza dahi Devletlü Râif Paşa Hazretlerinin ilk ticaret nezaretlerinde Beyoğlu'ndan mübayaa ile müdevvel olmak üzere Mektebe ihda eyledikleri mamulât-ı ecnebiyeden olduğunu ve binaenaleyh gere Paşa-yı müşarünileyhin ve gerek eslâfının zaman-ı idarelerine ait mamulâtтан teşhire salih eşya bulunmak şöyle dursun yirmi beş senelik bir tesis-i mühimmin yirmi beş sene müddette sanayii bu kadar âdi bir derekeye tenzile çalışmaktan başka bir marifet gösterememiş olmasını enzar-ı yâr ü agyarda mevki-i sübuta koymamak için mamulât namına her ne var ise ihfası levazım-ı hamiyet ve ubudiyetten bulunduğunu ve elyevm say ü ikdam-ı kemteranem marangozluk ve demircilikle ve bir de makineyi terkiib ve fasl edebilmeye veya bir kısmına bir arıza tetarrukunda neresinin muhtac-ı müretteb bulunduğunu keşf ile tamire muktedir (pratisyen) makinist yetiştirebilmek esbabını istihsale maruf olarak bu babda Devletlü Râif Paşa Hazretleriyle bi'l-müzakere marangozhaneyi (Narlıyan'ın) ve demirciliği meşhur (Senak'ın) ve makineciliği dahi o hususta rüşuh ve ihtiras sahibi birinin eydi-i kifayetine tevdiya çare arandığını arz ile bi-lutfihi Taalâ saye-i muvaffakiyet-vaye-i hazret-i hilâfet-penahide teşebbüsât-ı vâkıa semere-bahş olduğu halde yalnız Beşiktaş'ta değil pâyitaht-ı saltanat-ı seniyyenin en benam mevakiinde lüzumu kadar mağazalar küşadiyle mamulât-ı Mekteb-i Sanayi bi'l-iftihâr nazargâh-ı enamda teşhir-i âsân olacağını ve binaenaleyh ferman-ı hazret-i veliyyü'n-niामीye ittibaan kemal-i mesar ile isticarına âmâde bulunduğum mezkur dükkânlara vaz-ı mamulât etmek şerefinden bir müddet mahrum olmak mecburiyet-i elimesinde bulunduğumu arza cesaret eylerim. Ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

fi 17 Rebiü'l-âhir sene 1308 ve fi 18 Teşrin-i sani sene 1306/30 Kasım 1890

Mekteb-i Sanayi Müdürü

Bende

Ebüzziya Tevfik

(BOA, Yıldız Mütenevvia, D. Nr. 46, B. Nr. 116).

(5)

Bâb-ı Âli

Daire-i Sadaret

Âmedî-i Divan-ı Hümayun

Mekteb-i Sanayi ihtiyacatına dair müdürü Ebüzziya Tevfik Beyefendi Hazretlerinin tezkiresi manzur-ı âli olarak vücuda getirildiği arz u beyan olunan âsâr ile Mektebin sarfiyat-ı vâkıasının tedkiki için bir müfettiş tayin olunması ve Mektebin temin-i terakkiyatı zımında lüzum görülecek tedabirin ittihazı emr ü ferman buyurulduğunu mübelliğ tezkire-i hususiye-i devletleri Meclis-i Vükelâda lede'l-mütalaa ber-mantuk-ı irade-i seniyye-i mülükâne Mekteb-i mezkûrun husul-i terakkiyatına ait olacak tedabir ittihaz ve icra kılınmak üzere evvelemerde Mektebin irad ve masarifi ile terakkiyat-ı hazırası bi't-tedkik anlaşılacak için ehliyet ve kifayetine mebni Bahriya İmalât ve İnşaat Nazırı Ferik Hüsnü Paşa Hazretlerinin müfettiş tayini tensib edilmiş ise de ol babda her ne vechle emr ü ferman buyurulur ise hükm-i âlîsi infaz olunur efendim.

fi 6 Rebiülâhir sene 309 fi 28 Teşrin-i evvel sene 307/9 Kasım 1891

Sadrizam

İmza

(BOA, Yıldız Arşivi Hususiye, D. Nr. 253, B. Nr. 32).

(6)

Mekteb-i Sanayi İdaresi

Mabeyn-i Hümayun Cenab-ı Mülukâne Başkitabet-i Celilesine

Devletlu efendim hazretleri

Mekteb-i Sanayi-i Şâhâne için fen muavini sıfatıyla Fransa'dan celb buyurulan Mösyö Serupiyer'in Mektebin hal-i hazırıyla muhtaç olduğu vesail-i ıslahiye hakkında tanzim eylediği rapor bi't-tercüme o babda taraf-ı çâkeranemden bazı mütalaat-ı kasıraneyi hâvi kaleme alınan lâyiha ile birlikte Mekteb-i Sanayi matbaasında tab ettirilmiş olmağla hâk-i pâ-yı hazret-i veliyyü'n-niamiye ref ü takdim kılınmak üzere huzur-ı âlf-i cenab-i kitabet-penahilerine israya ic-tisar kılındığı muhat-ı ilm-i âfleri buyurulduktan ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-em-rindir.

fi 16 Haziran sene 308/28 Haziran 1892

Mekteb-i Sanayi Müdürü

Bende

Ebüzziya Tevfik

(BOA, Y. Mtv., D. Nr. 64, B. Nr. 10).

(7)

Şevketlu efendim

Temedduh-ı nefis manâsına haml olunmamak üzere arz ederim ki sâye-i şâhânelerinde Mekteb-i Sanayi bugünkü günde kâffe-i sanayi-i madeniye ü ahşabiye ü hadidiyede Avrupa'nın en güzel fabrikalarıyla rekabet edebilecek bir hale isal olunmuştur. Yakında her birinin birer nümunesini inşaallah huzur-ı şâhânelerine arz muvaffak olurum.

Bundan bir ay mukaddem hâk-i pâ-yı şâhânelerine takdim eylediğim cam nümunelerinin ne derecelerde sanayi-i nefiseden olduğu malum-ı hümayun-ı şâhânelerdir. Sâye-i celil-i hümayunlarında bu sanatı Mektepte icraya muvaffak olursak devr-i celil-i bî-adîl-i hümayunlarının Avrupa'ya karşı cidden bir eser-i bedîf dahi bu suretle meydana konmuş olur. Bunda pek büyük kazanç vardır. Bâ-husus bu sanatı Mekteb-i Sanayi şâkirdanına Karabet kul-ları icra etmektedir ki mukaddema sîne-i ubudiyeti dördüncü rütbeden bir kıta nişan-ı hümayunlarıyla da tezyin buyurulmuştur. El-yevm burada bulunduğu ve bu babdaki emr-i hümayunlarına muntazır olduğu cihetle her halde inayet-i mahsusa-i şâhânelerini istida eyle-rim. Ferman.

Abd-i sâdıkları

EbüzziyaTevfik

(BOA, A. F.Türkgeldi, D. Nr. 15, B. Nr. 294).

(8)

Şura-yı Devlet

Dahiliye Dairesi

Aded

2534

Mekteb-i Sanayi idaresince cereyan eden bazı ahvale ve müdür-i mekteb Saadetlu Ebüzziya Tevfik Beyefendi Hazretlerinin zimmeti ve su-i istimalâtı bulunduğu dair vukubulan şikâyet üzerine icra kılınan tahkikatı hâvi evrak Şura-yı Devlet'e bi'l-havale Dahiliye Da-

iresinde kiraat ve noksanının ikmalıyla tahakkuk edecek ahval hakkında evrak-ı merkumenin tevdiyle Bidayet Müdde-i Umumiliğinden istifsar-ı mütalaa olundu.

Ol babda noksan görülen cihetler bi'l-ikmal ita olunan mütalaanamede ihbar olunan ahvalın birincisi mektebe ait olan konsolidhan müstecirlerinden Teodos'tan dört kıta senetle icara mahsuben ve bazı mesarifata sarf olunmak üzere yetmiş Osmanlı altınıyla doğrudan doğruya Mektep veznesinden Avrupa'ya sipariş olunan eşya bahası olmak üzere bir kıta senetle on sekiz lira ve gümrük ve navla sarf olunmak üzere diğer bir senetle on lira ve Avrupa'ya sipariş edilen bazı eşya nakliyesi için bir tacir namına iki kıta senet mucebince otuz iki buçuk lira ile yirmi lira ki cem'an müstecirlerden salifü'z-zikr yetmiş lira ile beraber yüz elli buçuk lira müdür-i müşarünileyhin zimmetine geçirmiş olması maddesi olup müşarünileyhin ita eylediği lâyiha-i cevabiyede mebalîğ-i mezkûreden yetmiş lirası Mektebin bazı siparişleriyle sair lezazımına sarf olunmak üzere öteden beri bu misillu işlerde kendisinden para ve eşya alınagelen ve muahharen kirasına mahsubu icra olunan Teodos'dan alınmış ve fakat Mektepçe teşviş-i muamelâtı mucib olmamak üzere bilahare bu meblağın mahal-i sarfını natık senedatı Mektebe ita ile istihsal olunan bedellerinden meblağ-ı mezbur tesviye kılınmış olduğunu ve Mektebin muhasebecisi mezkur senetleri bi't-taharri bulamadığı ibaresini nâtik ve kendi mühriyle memhur battalname verdiğini ve binaenaleyh bu yetmiş liranın mevzu-ı bahs olmasına imkân kalmadığını ifade ederek mezkur battalnameyi dahi ibraz etmiş olduğu gibi yüz elli buçuk liraya balîğ olmak için üst tarafı olup vezneden ba-senedat ahz eylediği seksen buçuk liranın yirmi lirası dahi Avrupa'ya sipariş olunan soba borularının istimal edilen ve deve boynu tabir kılınan dirseklerin imaline mahsus makine için peşin olarak bâ-senet Freydmann marifetiyle komisyoncuya verilmiş olduğunu ve baki altmış buçuk lirası dahi makbuz ilmuhaberlerinde muharrer olduğu vechle Mektebin mübayaa edilen eşyasına sarf ile hesabı kapatılmış ve mamafih iki memur arasında tabii olan emniyet ve itimada binaen senedat-ı muvakkatesi muhasebeden istirdad olunamamış mebalîğ olduğunu ifade ve binaenaleyh bunun kendi zimmetine geçmiş mebalîğ olmadığını ilâve etmiş olup keyfiyet Mektep muhasebecisinden dahi istizah olundukta vakta mezkûr yetmiş liranın bu vechle mahsubu icra edildiğini ve Tevfik Beyefendinin ibraz eylediği battalname dahi tarafından ita kılındığını itiraf etmiş ve yirmi lirası dahi komisyoncuya bervech peşin ita kılınmak hasebiyle gelecek mezkûr makine bedelinden ileride mahsup ve tenzili tabii bulunmuş ve binaenaleyh bu kısmı hakkında da mucib-i töhmet bir hal görülemediği ise de baki altmış buçuk liraya gelince muhasib-i mumailiyh meblağ-ı mezkûrun müdür-i müşarünileyhin ifadesi vechle mahsubu icra kılınmamak hasebiyle elyevm müşarünileyhin zimmetinde bulunduğunu iddia etmiş ve müdür-i müşarünileyh ise keyfiyet-i mahsub hakkındaki müdafaasını teyid edecek delâil ibraz ve irae edememiş ve senedatta mahsubu icra kılınacak olan eşyanın cinsi ve ismi zikr edilmemiş olmasına göre tamik-i tahkikat ve tedkikat ile dahi tayın-i hakikat mümkün olamayacağına binaen altmış buçuk liranın müdür-i müşarünileyhe tazmin ettirilmesi zaruri bulunduğunu ve ikincisi dahi Mektep mamulâtından olup müdür-i müşarünileyhin iştirah eylediği eşya bedelâtından olmak üzere on sekiz bin küsür kuruş zimmeti bulunduğu maddesi olup müdür-i müşarünileyhin yedinde bulunan anbar memurunun bir kıta defteri mucebince hanesi için mübayaa edip sümününü henüz tediye etmediği eşya on bin altı yüz kuruşluktan ibaret olduğundan fazlasını kabul edemeyeceğini ve taht-ı itirafında olan mikdar dahi kanunen müstelzim-i mücazat-ı zimmet nevinden olmayıp zevat-ı saire tarafından dahi Mektepten peşin olmayarak iştirah edilerek bedelleri dahi muahharen tesviye olunan düyun kabilinden olduğunu ifade ve Mektepten muhassas maaş olmak hasebiyle bu hususta Mektebin en sağlam müşterisi addedilmek lâzım geleceğini dahi

ilâve etmiş olup zevat-ı saireye bedelleri ileride alınmak üzere veresiya eşya satılmış ve müdür-i müşarünileyhin dahi aldığı eşyayı hariçte satarak bedellerini zimmetine geçirmek gibi bir maksada müstenid olmayarak hanesi için iştirâ eylediği musaddak bulunmuş olmasına göre bedellerinin zimmet-i emiriyeden addolunması maksad-ı kanuna muvafık olamayacağından Mektepten kaç kuruşluk eşya almış ise bedelini tesviye etmesinin kendisine tebliği mukteza bulunmuş olduğu gibi Mektebin temin-i menfaati zımnında menine sarf-ı ikdam etmesi cümle-i vezaifinden bulunan bir hali yani veresiye mal satmak hususunu bizzat ihtiyar etmesinin şâyân-ı muaheze görüldüğü ve üçüncüsü Mekteb-i lâzimesi için mübayaa olunan makine vesair âlât ve edevat ve ham eşya ile erzakın nizamât-ı mahsusanın tayin eylediği ve her yerde cari olduğu vechle bi'l-münakaşa veya mukavele yani sıhhat ve meşruiyet vukuunun medar-ı ihticacı olacak evrak-ı resmiye-i müsbiteye müstenid olmayarak tedarik ve mübayaa edilmiş olması maddesi olup müdür-i müşarünileyh Mektepte şimdiye kadar münakaşa usulüyle eşya ve erzak mübayaa olmadığından kendi zamanında dahi usul-i sabıka vechle tensib olunan mahallerden lüzumu mikdar eşya ve erzak alındığını ve bunlara dair icab eden mazbatalarıyla makbuz ilmuhaberlerinin muhasebeye teslim kılındığını ifade etmiş ve vâkıa mübayaaatta tarik-i eslem münakaşa usulü ise de evvelden Mektepte cereyan etmeyen bir usule mücerred tevfik-i hareket edildiğinden dolayı müdür-i lâhika tevcih-i mesuliyet olunmak dahi muvafık-ı madelet görülemediği ve dördüncüsü idare memurlarının Mektep heyet-i idaresi denilmek için lâzım gelen evsaf-ı matlubeyi haiz zevattan olmadıklarından bunların an ceħlin hilâf-ı hakikat tanzim ve tahtim eyledikleri mazbatalar mucebince masraf kayd edilmekte bulunması keyfiyeti olup memurin-i mevcudeden ehliyet ve iktidarları kâfi olmıyan veyahut şâyân-ı itimad görülemiyenlerin tebdili umur-ı idareye müteallik olmak hasebiyle o cihetin tahkik ve tarifine hacet olmadığı gibi hilâf-ı hakikat mazbata verdikleri tebeyyün edenlerin mesuliyetleri dahi tabii bulunduğundan bu meselenin ayrıca tedkikine mahal görülemediği ve beşincisi müdiriyetin hukuk ve salâhiyeti haricinde olup istizana mütevakıf bulunan bazı icraata tasaddi edilmesi ve bazı mesarifatin müdür-i müşarünileyh tarafından hod-be-hod sarf ve mahsub olunmakta olması maddesi olup bu cümleden olmak üzere Nafia ve Ticaret Nezaretinden istizan olmaksızın Dahiliye müdürü Ali Beye Haziran ibtidasından itibaren ve müteferrika namıyla şehri beş yüz kuruş ita olunması ve mir-i mumaileyh Ticaret ve Nafia Nezaretinin emr-i tahririsi üzerine beş yüz kuruş maaşla Dahiliye Müdüriyetine nasb u tayin olunmuş ve binaenaleyh zamm-ı maaş dahi Nezaret-i müşarünileyhadan istihsal olunacak mezuniyete mütevakıf bulunmuş iken bilâ-istizan mumaileyhin maaşına başkaca beş yüz kuruş zam edilerek muamelesinin icrası zımnında muhasebeye emir verildiği halde bu zammın muhtac-ı istizan bulunduğunun muhasebeden ihtar olunması üzerine tehir kılınması maddesi olup müdür-i müşarünileyh lâyiha-i cevabiyesinde bu gibi zam ve tenzil-i maaşat hususu şimdiye kadar Nafia ve Ticaret Nezaretinden istizan edilmeksizin Mektep idaresince icra kılınmakta olduğunu ve gerçi Ali Beyin memuriyeti istizan olunmuş ise de bu da selefi İzzetlu Hamid Beyefendi ümera-yı bahriyeden olmak ve binaenaleyh azl ve nasbı irade-i seniyye-i cenab-ı Padişahiye muhtaç memurinden bulunmak hasebiyle bi't-tebdil yerine mumaileyh Ali Beyin beş yüz kuruş maaşla tayini dahi istizan kılınmış olduğunu ifade etmiş ise de bir kere beş yüz kuruş maaşla ve Nafia Nezaretinin izniyle tayin edilen bir memura maaşı nisbetinde müteferrika masrafı namıyla bir meblağ tahsisi ve bundan başka olarak dahi maaşına bir misli zam ve ilâve edilmesi hususatında dahi mercii olan nezaretten istizan-ı keyfiyet kılınması lüzumu tabii olduğu ve Mekteb-i Sanayi nizamnamesinin otuz sekizinci maddesi dahi bu lüzumu mübeyyin bulunduğu halde hod-be-hod müdüriyet tarafından tahsisi ve sarf olunması yolsuz bulunmuş ve müteferrika namıyla beş yüz kuruş tahsisi zımnında mumaileyh Ali Beyin takdim ettiği istidaya ol vechle

müteferrika namıyla akçe alması mezuniyetini hâvi bir ibare yazılmağla iktifa olunarak muhasebece zaman-ı vukuunu isbat edecek bir muamele-i kaydiye icra ettirilmemesi dahi maslahatın istikamet-i cereyanı hakkında terdid-i zihni mucib ve binaenaleyh muvafık-ı kanun olmıyan şu sarfiyatın dahi müdür-i müşarünileyhe tazmin ettirilmesi zaruri bulunduğu ve altıncısı Mekteb-i Sanayie Namık Bey nam-ı müstearıyla sipariş edilip müdür-i müşarünileyh tarafından hanesi için yaptırılan ve Mektebe takriben yüz liraya mal olan iki kütüphaneye yirmi lira bedel vaz olunması maddesi olup müdür-i müşarünileyh lâyiha-i cevabiyesinde zikr olunan kütüphanenin hakikaten Namık Bey tarafından sipariş edilerek ikmalinden sonra mumaileyh tarafından aldırıldığını ve dun kıymet vaz'ına gelince bu iddianın dahi aslı olmakla beraber ait olduğu imalhane ustası tarafından vaz olunan bir fiyattan kendisinin mesuliyeti lâzım gelmiyeceğini ifade edip mezkûr kütüphanelerin siparişinde Namık Beyin nam-ı müstear olarak zikr edilmiş olduğu iddiası kavli-i mücerredde kalmış ve zaten müdür-i müşarünileyh hanesi için Mektebe birçok eşya yaptırdığı gibi bu kütüphanelerin dahi ol vechle yaptırmasında bir mahzur olmamak hasebiyle nam-ı müstear istimaline zaten bir mecburiyeti bulunmaması olduğu gibi kütüphanenin fiyatı usulüne tevfikân vaz edildiğine ve bu vechle bey olunan eşya fiyatlarının üzerinden birçok müddet geçtikten sonra takdir ve tayini müstahil bulunmasına binaen bu babda dahi âtisi için tedabir-i lâzime ittihazından başka bir cihet görülemediği ve yedincisi fen-i makine ve kimyanın sanayie tatbikiyle mukaddemat-ı sanaiyye ilimlerine mahsus üç risalenin mesarif-i tercümesine mahsuben mektep veznesinden Ahmed Rasım Beye beş yüz kuruş ita kılınmış olduğu halde böyle bir eserin tercüme edildiğine dair Mektep idaresince malumat olmaması ve bu gibi mesarif-i gayr-i mukanneninin Nezaretten istizana muhtaç bulunması maddesi olup müdür-i müşarünileyh lâyiha-i cevabiyesinde meblağ-ı mezkûru mumaileyh Rasım Beye ita ettiğini ve henüz komisyonca program tedkikatı ikmal edilmediğinden okutturulacak eserin tercümesi hakkında Rasım Beye emir verilmediğinden nâşi tercüme olunmadığını der-meyan etmiş ve mumaileyh Rasım Bey dahi celb ile sual edildikte meblağ-ı mezkûru ahz ettiğini ve ol vechle eserin tercümesi hakkında emre muntazır bulunduğunu beyan etmiş olmağla bu meselede dahi calib-i mesuliyet bir hal görülemediği ve sekizincisi teslim olunduğu iddia olunan bin beş yüz on yedi kuruşluk boyanın Mektep anbarına teslim olunmayıp müdür-i müşarünileyhin hanesine sarf olunduğu meselesi olup Mektebin memurin-i idaresinden istizah-ı keyfiyet edildikte mezkûr boyalar Mektebi maktuan boyamağı deruhde eden ustaya ücretine mahsuben alınıp verildiğini ifade ve ahiren merkum usta ile hesap görülerek mezkûr meblağın tahakkuk eden matlubundan mahsub edildiği ifade olunmuş ve defatir-i lâzime dahi muayene edildikte meblağ-ı mezkûrun boyacının hesabından tenzil ve mahsub edildiği görülmüş olmağla bu babda dahi hilâf-ı kanun bir hal sabit olamadığı ve dokuzuncusu Mektep için beher gazevisi yüz on dokuz kuruşa mübayaa olunan pirincin fiyatı istiksar olunacak derecede olduğunu ve Mekteb-i Sultanîye lira yüz kuruş hesabıyla yetmiş beş kuruşa mübayaa olunan ve nümunesi Heyet-i Teftişiyeye tarafından celp ve muayene edilen pirinç gibi olduğundan Mekteb-i Sanayi için mübayaa edilen pirinçlere dahi bu fiyatın vaz'ı icab edeceği meselesi olup devair-i emiriyeye alınacak eşya ve erzakın bi'l-münakaşa mübayaası elzem iken her nasılsa Mekteb-i Sanayice ibtida-yı tesisinden beri bu usule tefviz-i hareket olunmamış ve mezkûr pirincin nümunesi vaktiyle erbab-ı vukufat ehl-i habereye muayene ettirilip takdir-i fiyat ettirilmediğinden fiyat-ı hakikiyesini şimdi tayin gayr-ı kabil bulunduğu gibi Tahkik Komisyonunun sathi bir muayenesi de tayin-i hakikate kâfi olmayıp maamafih bu fiyata mübayaa olunan pirinç on beş gazeviden ibaret olarak Galata'daki kooperatif mağazasından mübayaa edildiğine dair mezkûr mağazanın ita ettiği ilmuhaber mevcut bulunmuş olduğundan bu babdaki iddianın derece-i sübuta isaline imkân kalmamak hasebiyle bu

mesele dahi mucib-i mesuliyet görülmediği ve onuncusu da müdüriyet odası için mukaddema mübayaaya edilen yazıhanenin tebdili için bin kuruş verildiği halde yazıhanenin henüz tebdil edilmemesi maddesi olup isticvab olunan Mektep memurininin kâffesi yazıhanenin tebdil kılındığını ifade etmiş ve tebdil eden Narelyan Efendi dahi meblağ-ı mezkûru ahz ettiğini mübeyyin senet ita etmiş olduğuna nazaran bunda dahi mucib-i mesuliyet bir hal sabit olmadığı ve on birincisi maarif nakliyesiyle beraber Mektebe on iki bin franka mal olan bir takım makinelerin kıymet-i hakikiyesi mikdar-ı mezkûrdan pek aşağı olması maddesi olup mezkûr makinelerin kıymetinin erbab-ı fenne takdir ettirilmesi hakkında evvelce verilen mütalaaname üzerine keyfiyet Nafia Nezaretine bi'l-havale Bahriye Nezaretiyle Tophane-i Âmire müşiriyetinden tayin olunan dört zata mezkûr makineler muayene ve tahmin ettirilerek ita eyledikleri raporda cümlesinin mesarif-i nakliye dahil olduğu halde yüz altmış İngiliz lirasına mübayaaya olunabileceği gösterilmiş olup şu mikdar-ı mezkûr on iki bin frankın takriben sülüsü demek olmağla ve bu kadar fark bittabi calib-i nazar-ı dikkat bulunmağla bu cihet dahi müdür-i müşarünileyh hakkında calib- mesuliyet görüldüğü ve egerçi müdür-i müşarünileyhe isnat olunan ahvalın bir kısmı hükümsüz ise de Mektebe müteallik bazı mesarif için mehuza olup sarfını isbat edemediği altmış buçuk lira ile Dahiliye müdürü Ali Beye zamm-ı maaş ve müteferrika suretinde ita ettirdiği akçenin kendisinden tazmini ve mübayaaya olunan makineler bedelinin fahiş bulunmasından dolayı taht-ı mesuliyete alınması lâzım geleceği der-meyan olunmuştur.

5 Rebiülâhîr sene 310/27 Ekim 1892 tarihli ve yüz on dört numaralı tezkire-i samiye ile tebliğ olunan irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahi mantuk-ı münifi vechle Mekteb-i Sanayiîni hüsn-i idare ve terakkisini temin edecek esbabın taharrisi zımında icab-ı hal bir taraftan Ticaret ve Nafia Nezaretinden sual olunup diğer taraftan da mekteb-i mezkûrun sû-i idaresiyle bazı ziyatına dair verilen lâyhalar üzerine ibtidar olunan tahkikatın işbu neticesine intizar edilmekte bulunduğu halde gerçi nezaret-i müşarünileyhadan henüz bir cevap alınmamış ise de tafsilât-ı maruza idare-i cariyenin matlub-ı âliye muvafık bir halde olmadığını tayin ederek nezaretin cevabına pek de hacet bırakmayıp çünkü her türlü makasid-i terakkiyatın mevkuף-ı aliyyesi olan hüsn-i idare temin edilmedikçe esbab-ı sairenin faidesi olamayacağına ve bazı mübayaat ve muamelâtın kabil-i tevil ve tamir olabilen yolsuzluğundan kat'-ı nazarla yalnız makine mübayaatında fennen sabit olan sülûsan fahişlikten dolayı Tevfik Beyefendinin mesul tutulması ve bir takım mübahasat ve tedkikattan sonra zimmet-i sarihâsi idüğü tebeyyün eden altmış buçuk lira ile Dahiliye müdürü Ali Beye maaş ve müteferrika namıyla ita ettirdiği akçenin kendisinden tahsil kılınması müdde-i umumilikçe talep ve teklif olunmakta olduğuna nazaran her ne vechle emr ü ferman-ı hümayun-ı cenab-ı cihandari manassa-piray-ı sünuh u sudur buyurulur ise mukteza-yı hikmet ihtivasına tevfiķ-i hareket olunması lâzım geleceği hususunun mir-i müşarünileyhe tebliğinin Nafia ve Ticaret Nezaretine havalesi tezekkür kılındı ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

fi 5 Receb sene 310 ve fi 11 Kânun-ı sani sene 308/23 Ocak 1893

Azâdan	Azâdan	Azâdan	Azâdan	Azâdan
Esseyid		Rıza	Lütfi Efendi	Şerif Abdullah
Süleyman				Paşa
İsmet			Bulunamadı	Bulunamadı

Dahiliye Dairesi Reisi Şura-yı Devlet	Azâdan	Azâdan	Azâdan	Azâdan
Akif bin Halilürrahman	Mehmed Said Bin Abdülhalim	Aziz Bey Bulunamadı	Esseyyid Ali Rıza bin Seyda	
Azâdan Abdullah Paşa	Azâdan Bekir Sıddık	Azâdan Faik Bey	Azâdan Sami Bey	Azâdan Esseyyid Ahmed Ziya
Bulunamadı	bin Şehban	Nâ-mizac	Bulunamadı	
Azâdan Ziya Bey Bulunamadı	Azâdan Nureddin Bey Bulunamadı	Azâdan Âkif Hasan bin Neff	Azâdan Ali Haydar	Azâdan Mehmed Cemil

Azâdan
Mansurü'l-Muntazırillâh

(BOA, Y. A. Hus., D. Nr. 269, B. Nr. 140).

9

Bâbrâli

Daire-i Sadaret

Âmedi-i Divan-ı Hümâyun

1561

Mekteb-i Sanayi idaresince cereyan eden bazı ahvale ve müdir-i mekteb Ebüzziya Tevfik Beyefendi hazretlerinin zimmeti ve su-i istimalâtı bulunduğu dair vuku bulan şikâyat üzerine icra kılınan tahkikatı havi evrak ve bu babda Bidayet Müdde-i Umumiliğinden verilen mütalaaname hakkında Şura-yı Devlet Dahiliye Dairesinden kaleme alınıp Meclis-i Mahsus-ı Vükelâda kıraat olunan melfuf mazbatada mir-i müşarünileyh -hakkında der-meyan olunan mevadd-ı müştekâbahadan ekserisi kendisini muahezeye şayan şeylerden ibaret olmayıp yalnız Mekteb için mübayaa edilen makineler fiyatınca fennen sabit olan sülûsan derecede fahişlikten dolayı mesul tutulması ve zimmet-i sarihası olduğu tahakkuk eden altmış buçuk lira ile Mektebin Dahiliye müdürü Ali Beye maaş ve müteferrika namıyla ita ettirdiği akçenin kendisinden tahsil edilmesi müdde-i umumilikçe talep ve teklif edilmekte olduğundan bahisle bi'l-istizan şeref-müteallik buyurulacak irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahi hükm-i celiline tevfiikan hareket olunması lüzumu beyan kılınmış ve icab-ı hal lede'l-müzakere mir-i müşarünileyhin ber-vech-i muharrer tebeyyün ve tahakkuk etmiş olan zimmeti def'aten tahsil edilmek üzere badezin Mektebin her türlü levazımını usulü vechle bi'l-münakaşa mübayaa ve hüs-n-i idareye ihtimam etmesi maddelerinin suret-i mahsusada kendisine tenbih ve ihtar olunması veyahut hakkında mezkur müdde-i umumiliğın talep ve teklifi vechle muamele edilmesi suretlerinden hangisi rehin-i tasvib-i isabet nasib-i hazret-i Padişahi buyurulur ise mantuk-ı münifine tevfik-i hareket olunması tensib edilmiş olmağla ol babda her ne vechle emr ü ferman buyurulur ise hükm-i celili infaz olunur efendim.

Fi 26 Rebe sene 310 fi 2 Şubat sene 308/14 Şubat 1893

Sadrâzam ve yaver-i ekrem

Cevad

(BOA, Y. A. Hus., D. Nr. 269, B. Nr. 140).

10

Yıldız Saray-ı Hümayunu

Başkitabet Dairesi

Mekteb-i Sanayi müdürü Ebüzziya Tevfik Bey kullarının tebdili hakkındaki tezkire-i maruza-i sadaret üzerine bu suret müşarünileyh tarafından bilahare tazallum-ı hal yolunda şikâyet ve istida vukuunu müstelzim olacağından müşarünileyhın memuriyetinde ibkasiyla Ziraat ve Orman ve Maadin Nazırı Selim Efendi kulları canibinden kendisine icra-yı nüfuz olunup hüs-n-i idare ve istihdam edilmesi hususuna irade-i seniyye-i hazret-i hilâfetpenahileri şeref-müteallik buyurularak hükm-i münifi dünkü gün taraf-ı sadarete tebliğ kılınmış idi. Müşarünileyh Tevfik Bey kullarının memuriyetinden afv edildiği ve maaşı şimdilik yine Mektepten alacağı kendisine tebliğ edildiğinden bahisle maaş-ı hâlisiyle Şura-yı Devlet azalığına tayini hakkındaki istidası üzerine müşarünileyh için sızlanmasını mucip olmayacak surette Şura-yı Devlet yahud diğer mahalde münasip bir memuriyet bulunarak kendisinin oraya tayini bugün irade ve ferman buyurulmuş olup ancak müşarünileyh kullarının memuriyetinde ibkası ber-vech-i maruz dünkü gün sadarete tebliğ edilmesine göre ahiren şeref-sadır olan işbu irade-i seniyye-i milukânelerinin dahi tebliğ edilip edilmemesi hakkında istizan-ı emr ü ferman hümayun-ı hazret-i hilâfet-penahilerine cüret olunduğu maruzdur.

sâl 7 Rebiülâhir sene 1311/18 Ekim 1893

Abd-i memlukleri

Süreyya

(BOA, Y. A. Hus., Tarih: 14. 4. 1311, D. Nr. 67, B. Nr. 35).

(11)

Bâbîâli

Daire-i Sadaret

Âmedi-i Divan-ı Hümayun

945

Devletlu efendim hazretleri

Mekteb-i Sanayi müdürü Saadetlu Tevfik Beyefendi hazretlerinin tezkire-i hususiye-i devletleriyle tebliğ olunan irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahi mukteza-yı âlisine tevfikan müdiriye-i mezkureye muhassas olan üç bin kuruş maaşla Şura-yı Devlet azalığına tayini hakkında her ne vechle irade-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penahi şeref-müteallik buyurulur ise mantuk-ı âlisi infaz olacağı beyarıyla tezkire-i senaveri terkîm kılındı efendim.

fi 14 Rebiülâhir sene 311 fi 12 Teşrin-i evvel sene 309/24 Ekim 1893

Sadrazam ve yaver-i ekrem

Cevad

(Derkenar)

Maruz-ı çaker-i keminelidir ki

Reside-i dest-i tazim olan işbu tezkire-i samiye-i sadaret-penahileri manzur-ı âli olarak müşarünileyh Tevfik Beyin Şura-yı Devlet azalığına tayininden sarf-ı nazar müdiriyet-i mezkureye muhassas olan üç bin kuruş maaşla Kütüphane-i Umuminin tanzim ve tertibi umuruna nezarete memuriyetinin arz ü istizan olunması şeref-müteallik buyurulan emr ü ferman-ı hümayun-ı cenab-ı hilâfet-penahiden bulunmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

fi 15 Rebiülâhir sene 311 ve fi 13 Teşrin-i evvel sene 309/25 Ekim 1893

Şehriyari

Ser-kâtib hazretleri

Süreyya

(BOA, Y. A. Resmîye, Tarih: 9. 4. 1311, D. Nr. 67, B. Nr. 35).

(12)

Bâbîali

Daire-i Sadaret

Âmedi-i Divan-i Hümayun

989

Devletlu efendim hazretleri

Mekteb-i Sanayi müdürü Saadetlu Tevfik Beyefendi Hazretlerinin derkâr olan vukuf ve malumatına mebni müdiriyet-i mezkûreye mahsus olan üç bin kuruş maaşla Kütüphane-i Umuminin tanzim ve tertibi umuruna nezarete memuriyeti hakkında her ne vechle irade-i mülâyemet ifade-i cenab-ı cihan-bani şeref-sünuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı münifi infaz olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkîm kılındı efendim.

fi 19 Rebiülâhir sene 311 fi 17 Teşrin-i evvel sene 309/29 Ekim 1893

Sadrazam ve yaver-i ekrem

Cevad

(BOA, Y.A.Res., Tarih: 19. 4. 1311, D. Nr. 67, Sıra Nr. 41).

(13)

Yıldız Saray-ı Hümayunu

Başkitabet Dairesi

4614

Ebüzziya Tevfik Beyefendi Hazretlerinin maaş-ı muhassasıyla Şura-yı Devlet azalığına icra-yı memuriyeti şeref-sadır olan irade-i seniyye-i cenab-ı hilâfet-penahi iktiza-yı celilinden olmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

fi 21 Cumada'l-âhire sene 311 ve fi 18 Kânun-ı evvel sene 309/30 Aralık 1893

Serkâtib-i hazret-i şehriyari

Bende

Süreyya

(BOA, İrade-Hususi, Tarih: 21. C(emaziyelahir). 1311, Hususi Nr. 58).

Kaynaklar

- AKYILDIZ, Ali, "II. Abdülhamid'in Çalışma Sistemi, Yönetim Anlayışı ve Bâbîâlf'yle (Hükümet) İlişkileri", *Osmanlı*, c. 2, Ankara, 1999, s. 286-297.
- BİLGEGİL, Kaya, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Erzurum, 1980.
- EBÜZZİYA, Ziyad, "Ebüzziya, Mehmed Tefvik", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 2, İstanbul, 1977, s. 418-420.
- EBÜZZİYA, Ziyad, "Ebüzziyâ Mehmed Tefvik", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 10, İstanbul, 1991, s. 374-378.
- FAHİR, Şadan, "Ebüzziya Tefvik II", *Yeni Defne*, c. 2, sy. 20, Mart 1983, 26-29.
- GÜR, Âlim, *Ebüzziya Tefvik Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*, Ankara, 1998.
- KOÇU, Reşat Ekrem, "Ebüzziya Mehmed Tefvik Bey", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul, 1968, s. 4875-4881.
- SUNGU, İhsan, "Ebüzziya Tefvik", *Aylık Ansiklopedi*, sy. 9, 9 Ocak 1945, s. 266-269.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Ebüzziya Tefvik", *İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul, 1964, s. 100-103.